

J. PRINS¹

DE ISLAM IN SURINAME: EEN ORIËNTATIE

I

Dr. C. J. M. de Klerk C.S.R. begint zijn bekende boek: *De immigratie der Hindostanen in Suriname* (1953), met de opmerking, dat de emigratie van Indiërs naar Suriname in de jaren 1873–1916 . . . slechts een fase was “van een omvangrijke uittocht, die gedurende vele eeuwen uit het oude stamland van culturen en religies naar de meest verschillende hemelstreken heeft plaats gehad”. In de 19e eeuw – zo zegt hij verder – waren het niet meer mensen uit de hoogste lagen der Indische maatschappij, die emigreerden, zoals duizend en meer dan duizend jaar vroeger, maar de allerarmsten, de meest berooiden uit alle kasten. Men kent de geschiedenis:

Het grote gebrek aan plantage-arbeiders, dat door de afschaffing der slavernij optrad, eerst in Engelse gebieden (sinds 1834) later ook in andere, deed ondernemers (eerst) en ook Regeringen (later) uitzien naar nieuwe werkkrachten. Zo kwamen Hindostanen als aangeworven contractarbeiders sinds 1873 naar Suriname, schip na schip. Veel eerder zijn er Hindostaanse contractarbeiders ‘aangebracht’ in Mauritius, Trinidad, Jamaica, Brits Guyana, en waar niet al. In onze eeuw vormen de nakomelingen van Indische (contract)arbeiders een aanzienlijk deel van de bevolking van vèr uiteenliggende landen en gebieden, zoals Malakka (Malaya) en de Fidji-eilanden, Mauritius en Natal, Trinidad en Brits Guyana.²

¹ Prof. Dr. J. PRINS, buitengewoon hoogleraar in de niet-Westerse sociologie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, bezocht Suriname in 1960, voor het doen van rechtssociologische onderzoekingen. Zijn reis werd gefinancierd door de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Suriname – Nederlandse Antillen (Wosuna). Dit artikel is een eerste pennevrucht over hetgeen de auteur in Suriname heeft ervaren en opgetekend. (Eindred.)

² Vergelijk: DE KLERK, o.c., p. 8 v.v., 30–32. – In 1960 verscheen een zeer belangwekkend boek van Dr. HILDA KUPER: *Indian people in Natal*

Belangrijk, zeer belangrijk naar getal en naar economische betekenis zijn, zoals bekend mag worden geacht, de Hindostanen voor Suriname. Onder de Surinamers van thans vormen zij naar getalsterkte de tweede groep. Suriname's bevolking, hoewel nog betrekkelijk gering van omvang, is snel groeiende. De grote gemeengde groep der Surinaamse Creolen zou, volgens een ongepubliceerde berekening, uitgevoerd door Suriname's Algemeen Bureau voor de Statistiek, van ruim 100.400 in de laatste twee jaren voor 1960 zijn gestegen tot 115.400; die der Hindostanen van 85.400 tot 93.600. De Javaanse groep zou echter aan deze snelle toeneming niet of nauwelijks deel hebben. Bij de vragen, die deze mededeling oproept, wordt hier thans niet stilgestaan.

De volkstelling van 1950, voorzover de uitkomsten daarvan tot nog toe gepubliceerd zijn, levert geen gegevens omtrent één belangrijke sociale en culturele vraag, n.l. die naar de godsdienst. De immigratie van 1873 en volgende jaren heeft twee 'nieuwe' godsdiensten in het Surinaamse cultuurpatroon ingeweven: Hindoeïsme en Islam.

Het onderwerp van dit opstel doet allereerst de vraag rijzen: hoeveel Islamieten zijn er feitelijk in Suriname? Men kan daartoe allereerst praktisch alle mensen van Javaanse herkomst rekenen: immers, het aantal Christenen onder hen is gering. Maar hoe groot is het aantal Moslims van Voorindische herkomst in Suriname? Dr. de Klerk heeft indertijd berekend, dat het percentage Moslims, dat zich onder deze immigranten bevond, tenminste 17½% van het totaal was. Nemen wij aan, dat de verhoudingen onder hen ongeveer dezelfde zijn gebleven, dan dienen wij hun tegenwoordig getal op 16 à 17.000 te stellen¹.

In deze verhandeling wordt alleen over de Moslims, hun culturele en sociale positie in Suriname, een oriënterende inleiding gegeven.² Niettemin is het niet overbodig te zeggen, dat daarbij bepaalde belangrijke zaken onbesproken moeten blijven, of alleen kort vermeld worden, zoals de samenhang, in alle verscheidenheid, tussen niet-Moslimse en Moslimse Hindostani's,

(Natal University Press). Zie vooral haar beschouwingen over het bijzondere karakter van en de motieven voor deze recente Indische emigraties: Part one, Chapter I, Selective migration. Zie ook Dr. G. J. KRUIJER: *Suriname en zijn buurlanden* (3e druk, 1960), hoofdstuk IV.

¹ Zie DE KLERK, o.c., p. 112-113.

² Over de Hindoeë Hindostanen wordt de publikatie van een uitvoerige studie verwacht.

gelijk die blijkt uit het bestaan van de Verenigde Hindostaanse Partij¹; voorts de niet-Moslimse cultuurelementen (zoals kasteonderscheidingen, voorzover nog aanwijsbaar), die de Moslims uit hun stamland meebrachten, en de invloed, die zij ondergingen van hun langdurig samenwonen met de oudere groep der Surinaamse samenleving: de Creolen.

De evolutie in maatschappelijke zin, die de kinderen en kleinkinderen van deze allerarmsten der armen uit India – door 'coolie-catching' naar Suriname gekomen, zoals naar andere verre gewesten – hebben doorlopen, is verbluffend snel. Die tweede en derde generatie vormen thans de eigenlijke landbouwende stand, zij zijn de eigenlijke veehouders (dit laatste zegt in Suriname helaas niet veel) en grondbezitters. Dat niet alleen; uit hen heeft een toenemend sterke groep zich in de stad (en in Nieuw-Nickerie b.v.) gevestigd en zich toegelegd – Suriname's mogelijkheden zijn nog beperkt, zoals men weet – op handel, transport, industrie. Sommigen hebben intellektuele beroepen gekozen: er zijn enkele artsen, apothekers, juristen, ambtenaren. Enigen hebben in Nederland gestudeerd, en zijn gepromoveerd.

De eerste prikkels tot hun snelle evolutie danken zij ongetwijfeld aan het goede Surinaamse onderwijs – er is leerplicht – d.i. aan het werk van (voornamelijk, meen ik) de Creoolse Surinaamse onderwijzers. Op de vroeg-kapitalistische mentaliteit (zo zou ik geneigd zijn het te noemen) die een deel van deze generatie heeft ontwikkeld, kan men zijn kritiek hebben. Het is niet de bedoeling van dit opstel, daarbij stil te staan. De zo juist genoemde, overigens wel bekende feiten betreffende de materiële en intellektuele vooruitgang der Hindostani's, bepalen ook de opkomst van het Surinaamse Islamietische leven, waarover dit opstel handelt.

II

In 1929 werd te Paramaribo opgericht de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging' (S.I.V.), die rechtspersoonlijkheid heeft verworven, en een belangrijke plaats heeft veroverd in het Surinaamse Islamietische leven. Dat wil zeggen, zij is, zoals nog blijken zal, het brandpunt van het Reformistische Islamietische

¹ Dr. F. E. M. MITRASING's boek: *Tien jaar Suriname*, vermeldt in de chronologie (XIII) onder 16 januari '49: Fusie van de Moslim partij, de Hindoe partij en de Hindostaans-Javaanse Politieke Partij tot de Verenigde Hindostaanse Partij (VHP).

leven. En in zoverre door haar werk de Traditionelen tot activiteit zijn geprikkeld, is de S.I.V. ook voor hen van het grootste belang.

Het feitelijke middelpunt van dit leven is de moskee in de Keizerstraat. Het inwendige daarvan is – dat is niet ongewoon – een lege, vrijwel vierkante ruimte, verdeeld in twee stukken door een manshoge wand van hardboard (of soortgelijk materiaal).

Achter deze onzichtbaarmakende wand is de plaats der vrouwen; daarvóór die van de mannen. De vloermatten, die de moskee heeft, zijn van goedkoop maaksel. Zij lagen opgerold in de *mihrab*, want er was (toen ik de moskee bezocht) juist een grote groep jongens bijeen geweest en men geeft er blijkbaar de voorkeur aan bij zo'n gelegenheid de matten te sparen. De *minbar* is hier een trapje van drie treden, dat tegen de wand kan worden weggeklapt. Zo'n vereenvoudigde minbar valt ook bij andere moskeeën in Suriname op te merken.

De *qibla* is, zoals hier vanzelf spreekt, op het Oosten gericht. Waarom dit niet overal in Suriname vanzelf spreekt? Laat mij hierop voorlopig alleen antwoorden dat de vraag, of de *qibla* naar het Westen of naar het Oosten gericht moet worden, hoofdzakelijk onder de *Javanen* van Suriname een kwestie is. In het Javaanse stamland immers is de gebedsrichting het Westen, want daar ligt Mekka. De grote meerderheid der Javanen hier heeft zich tot nog toe niet kunnen voorstellen, dat dit in het land, waar ze thans wonen, anders zou kunnen zijn.

Het is gebrek aan ontwikkeling bij deze mensen (zo legden bestuursleden van de S.I.V. mij ten overvloede uit), waardoor zo'n twistpunt wordt teweeggebracht. Tenslotte is de zaak volmaakt onbelangrijk; de wereld is een bol en dus is er, van hier uit, evengoed een westelijke als een oostelijke richting naar Mekka . . . Deze beschouwing zou, voor wie meer met de Islamietische wereld in aanraking is geweest, op zichzelf reeds een aanwijzing kunnen zijn voor het karakter van de S.I.V. en de plaats, die zij onder Islamieten inneemt.

Op het achtererf van deze moskee aan de Keizerstraat is een apart vergadergebouw; op de bovenverdieping daarvan mocht ik (tweemaal) een boeiend gesprek hebben met de voormannen der vereniging.

Tijdens de eerste ontmoeting zat ik tegenover de voorzitter, de erevoorzitter (die 30 jaar lang president der vereniging is geweest), de penningmeester en de secretaris. Een paar andere bestuursleden flankeerden mij. Van de stoel, die mij aangeboden

was, had ik het gezicht op een groot portret van wijlen Mohammed Jinnah, de bekende stichter van Pakistan. Dat deze beeltenis daar hangt, is, naar mij voorkomt, zeer kenmerkend, niet alleen voor het karakter van de vereniging, maar ook, en bovenal, voor de herkomst en de geestelijke achtergrond van het merendeel van haar leden. De vereniging is er immers een van Moslims, wier ouders en grootouders Voorindische Islamiëten waren. Hun geloofsgenoten en bloedverwanten zijn degenen, die het moderne Pakistan tot stand hebben gebracht. Het is natuurlijk een anachronisme, maar het is verleidelijk – hoewel het, zoals blijken zal, tot eenzijdigheden leidt! – te beweren, dat de ‘Suri-naamsche Islamiëtische Vereeniging’ een broederschap van zoons van geëmigreerde Pakistani’s is.

De erevoorzitter van de vereniging heeft mij bij de eerste ontmoeting geboeid door zijn uiteenzettingen. In voortreffelijk Nederlands vertelde hij van de opkomst van zijn groep: de armste van alle arme plantagecontractanten, die de wereld van na 1870 heeft gekend, werden naar Suriname gevoerd. Uit hen kwam de snel opgekomen stand van kleine landbouwers voort. De spreker beschreef dit, van zijn standpunt uit, als de honger van de Hindostani’s naar land. Het Gouvernement heeft daarvan bij zijn landuitgifte ‘misschien onbewust’ gebruik gemaakt. Eerst laat in de geschiedenis van deze opkomst (naar hij meent) is er sprake van ontwaking, opleving, herleving van het godsdienstig bewustzijn en van cultureel besef.

Het is mij later duidelijk geworden, dat deze inderdaad opmerkelijke opleving niet alleen in het Islamiëtische kamp, maar ook in dat der Hindoes van Suriname omstreeks 1929 in het licht der openbaarheid is getreden. De Surinaamse Javanen van die dagen (voor een groot deel ook die van thans) bleven door deze beweging onberoerd. Dat dit opkomende zelfbewustzijn niet alleen ‘godsdienstig’ was (als de term zó gebruikt mag worden!) maar een bredere culturele en sociale betekenis had, werd mij reeds bij deze gelegenheid duidelijk voorgesteld.

Op dit punt gekomen, herinnerde mijn voorlichter er aan, dat lang geleden de kinderen der Hindostaanse plantagearbeiders althans op de zendingsscholen der Hernhutters nog wat onderwijs konden krijgen in Hindī en Urdū. Maar juist dit was meer dan vijftwintig jaar geleden afgeschaft . . . De Surinaamse Moslims van omstreeks 1929 begrepen, dat men moest komen tot enige organisatie. Er moest een gemeente zijn, zo zei men mij.

En men bedoelde, zo bleek mij, een organisatie op gelijke voet

als een kerkgenootschap, en op gelijke wijze erkend. Wel zegt de Surinaamse Staatsregeling – het tegenwoordige artikel 115 – “aan alle kerkgenootschappen en godsdienstige gemeenschappen wordt gelijke bescherming verleend”. Maar de Islamietische voormannen van deze vereniging hebben het gevoel, dat alleen Christelijke kerkgenootschappen het voordeel hebben van een gemakkelijke regeling der erkenning. Om ‘erkend’ te worden, zo hield men mij voor, moesten wij een gewone vereniging oprichten, en vervolgens rechtspersoonlijkheid aanvragen. Dit hebben wij gedaan. Toch staan wij niet op gelijke voet met de kerkgenootschappen, want wij zijn maar een vereniging. En een vereniging is van lagere orde.

Opmerkelijk is, hoe zeer men zich, in het dispuut dat nu ontstaat, onder deze Moslims bedient van wat ik, overigens wat overdreven gewichtig, Protestantse kerkrechtelijke termen zou noemen. (Waarmee het stadium van verwestering, waarin ook deze Surinaamse Moslims verkeren, geïllustreerd wordt). Hoewel hier tienduizenden Moslims (de Javanen inbegrepen) wonen, zo betoogt men, houdt men officieel blijkbaar vast aan het idee, dat Suriname een Christelijk land is. (Men zegt het mij met zekere ironische nadruk). Wij krijgen, zo zegt men, ondanks het voor Suriname belangrijke aantal der Moslims, slechts f 2300 subsidie voor Islamietische belangen . . . Intussen is derhalve de Christelijk-culturele invloed – naar mij voorkomt – op deze Moslims zo groot, dat men onder hen het Christelijk (protestantse) begrip kerk uit die cultuur overneemt, en kerkgenootschap onder de kerkgenootschappen wil zijn.

De vraag is door mij aan mijn gastheren voorgelegd, of het niet veel juister zou zijn, dat de staat zich niet financieel met de kerk of kerken verbindt, zelfs niet door subsidies. Dat de kerk tegenover de staat onafhankelijk moet zijn is een wijdverbreide Christelijke gedachte. Maar dat, zo antwoordt één der aanwezigen mij, is ook het juiste Moslimse standpunt; het blijkt uit één der overleveringen van de Heilige Profeet.

Even kom ik onder de indruk van de evolutie in de gedachtenwereld van deze Moslimse intellectuelen, die dan blijkbaar een zuiver westerse leer omtrent de verhouding van staat en kerk aanhangen. Immers, hoe on-islamietisch is op zichzelf reeds het begrip kerk.

De geringe subsidie van de staat, zo betoogt men intussen, belemmert ons werk. Dat is de reden, waarom onze voorganger (*imām*) zo laag bezoldigd wordt. Men is er zich bewust van, dat

enkele predikanten en pastoors van staatswege bezoldigd worden. Ofschoon de Christenen in feite, tegenover de Hindoes en Moslims, de Javanen dan meegeteld, in de minderheid zijn, beheersen zij het openbare leven. De belangrijke Moslimse feesten worden feitelijk niet officieel door de Overheid erkend, zo zegt men. En men bedoelt hiermede, dat Moslimse ambtenaren, als zij vrijaf willen hebben, ter gelegenheid van het einde van de vastenmaand of bij het Offerfeest, uitdrukkelijk verlof hebben te vragen (en het dan, uiteraard, ook krijgen).¹

III

De Moslimse ontwaking in Suriname is dan omstreeks 1929 begonnen. Men is van het begin af niet georiënteerd geweest op Egypte, op Kairo, maar op het India van destijds. Toen in 1930 zich de behoefte aan literatuur en lectuur deed gevoelen, wendden de Surinaamse Islamietische voormannen zich om hulp tot hun land van herkomst. Natuurlijk, zo zegt men, hadden wij naar Kairo of Mekka kunnen schrijven. Maar daar publiceert men alleen in 't Arabisch, nooit in Urdū of Perzisch. Van Lahore uit heeft men ons prachtig geholpen.

Lahore! – uit het verdere verhaal blijkt, dat de Ahmadijahluchting van daar in de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging' krachtig doorgedrongen is. Het wil volstrekt niet zeggen, dat alle leden van de vereniging of zelfs alle bestuursleden Ahmadisten zijn. Wel is dat het geval met de (tegenwoordige) voorganger, die enige jaren in Lahore gestudeerd heeft. Ik meen dan toch te mogen concluderen, dat de S.I.V. zeer reformistisch gezind is. Daarover is men het met mij eens en de voorzitter gebruikt zelfs éénmaal de term 'gereformeerd', om mij de positie duidelijk te maken.

Men heeft nu en dan, zoals men het uitdrukt, 'godsdienst-deskundigen' van elders laten komen, en daarvan voor de opbouw van het Moslimse leven veel voordeel getrokken. De vereniging heeft er zich op toegelegd, zoveel mogelijk scholen en cursussen te stichten, waar de jeugd (en ouderen!) Urdū kan leren. Tot haar sociale werk behoort het weeshuis, gevestigd achter de

---

¹) Nog verschillende andere vraagstukken, de Burgerlijke Stand, het huwelijk, de propaganda voor het Creools van Suriname en de politiek betreffende, werden besproken – zaken, die hier verder ter zijde worden gelaten.

moskee in de Keizerstraat en een begraafplaats aan de Kwattaweg, hoek Nagelstraat.

Het feit evenwel, dat de vereniging zo sterk reformistisch gezind is, heeft de weerstand opgewekt van hen, die traditionalistisch of – zoals men mij hier zegt – orthodox gezind zijn. (Zoals hieronder nader zal blijken.)

De invloed van 'Ahmadijah' in de Surinaamsche Islamietische Vereeniging blijkt o.m. uit de brochure *Mirza Ghulam Ahmed van Qadian, zijn leven en zijn missie*, door Maulana Mohammed Ali, vertaald uit het Engels door Twahir Mohammed Ajoeb. Deze brochure is, blijkens het titelblad, een officiële uitgave der S.I.V.,¹ alhoewel de inhoud ervan blijkbaar voor rekening van schrijver en vertaler blijft. (Het Nederlands is niet bepaald onberispelijk, maar dit zij hier terzijde gelaten.)

Het boekje is een levensschets van Mirza Ghulam Ahmed, dat, populair van toon, de merkwaardige leerstellingen van de stichter der Ahmadijah (Aḥmadiya)-beweging vermeldt. Het is verlucht met een portret van M.G. Ahmed (Aḥmad) en een afbeelding van de 'graftombe' van Jezus in Srinagar, Kashmir.

Zonder kritiek vermeldt de brochure² onder veel meer, dat de stichter der beweging er in geslaagd is te bewijzen, dat de (verloren) stammen van Israël "van Palestina emigreerden naar Afghanistan en Kashmir, waar zij zich blijvend vestigden". Eveneens, dat Jezus Christus niet de kruisdood stierf, maar daaraan ontkwam, Zijn boodschap bracht aan "de overige stammen der Israëlieten", daartoe naar Afghanistan en Kashmir kwam en in 't laatste land begraven werd. Er is dan de graftombe in Srinagar, waarvan de stichter der beweging geschiedkundige bewijzen zou hebben geleverd, dat Jezus Christus daar begraven werd. De brochure maakt ook melding van de daad, waartoe M. G. Ahmed kwam in 't laatste decennium van zijn leven, toen hij in Sialkot bekend maakte, dat hij voor de Moslims de *Mahdi* was, voor de Christenen de beloofde *Messias* en voor de Hindoes een manifestatie van *Krishna* (p. 31).

Het feit, dat een geschrift als dit tot de officiële uitgaven van de S.I.V. behoort, gevoegd bij het andere feit, dat haar imām in Paramaribo zijn vorming aan de zo welbekende hogeschool

¹ De leiders der S.I.V. hadden de goedheid, mij één exemplaar van de te Paramaribo in het Nederlands uitgegeven Moslimse publikaties ter hand te stellen.

² De oorspronkelijke (Engelse) editie van het hier genoemde boekje is mij (nog) niet bekend.

van Qadian genoot, toont voldoende aan, dat in elk geval de invloed van Ahmadijah in deze reformistische vereniging groot is. Is de hier bedoelde voorganger ongetwijfeld iemand van behoorlijke algemene ontwikkeling (als deze uitdrukking nog bruikbaar is in onze moderne tijd!), de leiders en voormannen zijn in 't algemeen mensen, die in het economische leven van Suriname een goede plaats innemen. De kooplieden en andere zelfstandigen zijn er goed in vertegenwoordigd.

Aangezien deze Ahmadijah-invloed in het bijzonder en de reformistische gezindheid in 't algemeen van het begin van haar opkomst af de S.I.V. moet hebben gekenmerkt, is de reactie van de Traditionelen ook hier niet uitgebleven. Het brandpunt van het traditionele Islamietische leven is enige tijd lang de Vereniging 'Sunnat wal Djamaät' geweest.

De Traditionelen hebben thans (1960), na een ingewikkelde geschiedenis van verdeeldheden, zich in een nieuwe federatieve verenigingsvorm georganiseerd: de 'Surinaamse Moslim Associatie' (S.M.A.).¹

De voornaamste moskee der Traditionelen is de grote, na de wereldoorlog aan de Kankantrie-straat gebouwde masjid, geheel van steen, destijds ingewijd in tegenwoordigheid van *Suriname's gouverneur (1957)*. Een zeer opvallend en opmerkelijk bouwwerk, juist in de omgeving van *deze* straat. Het gebouw heeft een veelhoekige middentoren met ui-vormige koepel, vier smalle minaret-achtige hoektorentjes, en een kleinere ui-vormige koepel aan de achterzijde. De gebedsruimte wordt bereikt langs hoge stenen trappen en een galerij. Onder de gebedsruimte, de eigenlijke moskee, is een grote hal. Het gebouw is ongetwijfeld kostbaar en zijn verrijzing in de jaren vijftig is een sprekende weergave van de krachtige economische positie, die de Islamietische ('Pakistaanse') bevolkingsgroep hier in de laatste decennia heeft verworven.

Tot 1929, zo stelt men aan de zijde der Traditionelen, waren er geen godsdienstige verschillen of geschillen onder de Islamieten van Suriname. Maar ongeveer 1930 verscheen op Surinaamse bodem de Moslimse geleerde Amir Ali, komende van Trinidad. Hij had in Lahore onderwijs genoten. Uit zijn leringen kwam naar voren, dat in India een beweging was ontstaan, gesticht door Hazrat Mirza Ghulam Ahmed. Er ontstonden vele contacten

¹ Het bestuur der S.M.A. had de vriendelijkheid mij een uitvoerig vraaggesprek toe te staan, waarvoor ik zeer erkentelijk ben.

met Lahore. Zo kwamen de Traditionelen, zij die wensten vast te houden aan de oorspronkelijke Islam, er toe zich óók te organiseren en 'Kalifaat Anjuman' was één van hun eerste verenigingen. Want, zoals reeds bleek (en dat in tegenstelling tot de 'Surinaamse Islamietische Vereeniging', die een éénheid bleef, en thans achttien afdelingen in het land heeft) hebben de Traditionelen veel splitsingen en verdeeldheid gekend. Naast 'Kalifaat Anjuman' vallen 'Hidayat ul Islam' te noemen, 'Sunnat wal Djamaät' en nog meer verenigingen.

Een reconstructie van de min of meer verwarrende geschiedenis van het verenigingsleven der Surinaamse 'orthodoxe' Moslims wordt hier niet gepoogd; het is wel vermeldenswaard, dat Nickerie, wat de Moslimse verenigingen aangaat – en dat geldt ook voor de Reformisten – een eigen gang volgde. Intussen heeft nu in principe de Nickeriaanse vereniging van traditionele Moslims, 'Anwar ul Islam', zich aangesloten bij het federatieve verband der nieuwe 'Surinaamse Moslim Associatie'. Zodat het de drie voornaamste traditioneel-gezinde verenigingen zijn, die in 1960 gezamenlijk tot de stichting van de S.M.A. zijn gekomen: 'Hidayat Islam' (1932), 'Kalifaat Anjuman' (1931) en 'Anwar Islam' (1931). De algemene instemming met deze eenheidsbeweging heeft het aantal afdelingen van de Associatie ook reeds tot achttien doen stijgen. Thans is de idee: van samenvoeging-in-federatie te komen tot opsmelting in één vorm, één Moslimse orthodoxe vereniging voor heel Suriname.

Als men vraagt, welke bezwaren men in deze kring heeft tegen de Reformisten, dan hoort men zaken noemen als deze: Zij verkorten de gebeden, bijvoorbeeld in de vastentijd; zij beperken dan de 20 *rakaat* tot 8. Zij gedragen zich anders bij het trouwen en bij het uithuwelijken van hun zusters en dochters. Het moderne daarbij schijnt te zijn, dat de bruid bij de sluiting van het Moslimse huwelijkscontract soms wèl, soms niet gebruik maakt van een trouwvoogd (*wali*). Er zijn ook verschillen in de wijze van vaststelling en de grootte van het bedrag van de *mahar* (Moslimse huwelijksgift). Wij kunnen principieel Mirza Ghulam Ahmed niet als profeet aanvaarden,¹ noch wat hij b.v. geleerd heeft over de geboorte en de dood van Jezus Christus, zo zegt men.

De orthodoxe verenigingen hebben tot nog toe geen brochures

¹ De bovenbesproken S.I.V.-brochure legt er de nadruk op, dat M. G. Ahmed zich nimmer als profeet zou hebben opgeworpen, maar als Moejdidd, Hervormer.

uitgegeven, zoals de Reformisten, en bezitten ook geen periodieken, al hebben vroeger wel maandblaadjes bestaan. Nu en dan hebben ook zij een wetgeleerde uit Pakistan laten overkomen.

Beide kringen, de Reformisten, zowel als de Traditionelen, beijveren zich in het onderhoud van namiddagscholen, die zij, soms wat weids, *Madrasah* noemen: scholen, waar hun jeugd gelegenheid krijgt de beginselen van Arabisch en vooral Urdū aan te leren en waar ook Islamietisch godsdienstonderwijs gegeven wordt. Dit als tegenwicht tegenover de culturele vernederlandsing-met-Surinaams-stempel, welke het onderwijs op de dagscholen ongetwijfeld die jeugd doet ondergaan. Deze namiddagscholen zijn als regel verbonden aan de moskeeën; zo biedt de benedenruimte van de grote moskee aan de Kankantriestraat onder de grote gebedszaal een koele schoolruimte. Op verscheidene plaatsen vindt men moskeeën annex namiddagscholen.

Dezelfde gedachte, namelijk door middel van namiddag- of avondcursussen de dagscholen aan te vullen of te corrigeren, is tot daad geworden bij de Chinese gemeenschap van Paramaribo, waar men poogt op deze wijze wat kennis van China en het Chinees aan de jeugd bij te brengen. Van die zijde vernam ik de klacht dat de hedendaagse openbare school al zo veel van de kinderen vraagt, dat zulk namiddagonderwijs weinig vrucht dragend is. Niemand zal kunnen beweren, dat de officiële kinderschool, gezien de eisen van het moderne leven, haar leerstof zou kunnen verminderen. In elk geval wordt de jeugd van Indische en Chinese afstamming hierdoor wel wat zwaar belast. De behoefte der ouders de band van het land van herkomst niet verbroken te zien, doet hen in dit stadium nog offers brengen. Hoe zal dat bij de volgende generatie zijn? Het bleek mij, dat men plannen om eigen bijzondere dagscholen voor de Moslimse kinderen op te richten, althans bij de leiding van de nieuwe Moslim Associatie, ernstig overweegt.

Men schat bij de S.M.A. eigen aanhang op 12.000 à 13.000 zielen, groot en klein. Het feit, dat men weer tot zekere organisatorische eenheid heeft kunnen komen, werkt stimulerend op het ontwerpen van plannen, ook op sociaal terrein. Zo vernam ik van de idee een centraal *bait-al-māl*-fonds te hebben, bewaard in de kas der S.M.A., speciaal voor de ondersteuning van zieken en behoeftigen; plannen tot het bouwen van een weeshuis met tehuis voor 'districtskinderen', die in de stad naar school moeten gaan. (Een dergelijke instelling: een kosthuis voor scholieren

van buiten, mèt weeshuis heeft b.v. 'Arya Dewaker', een Hindoeïstische godsdienstige vereniging; ook de S.I.V. onderhoudt een weeshuis). Men kan zich over deze behoefte om sociaal werk aan te vatten slechts verheugen.

Intussen hebben de beide Islamietische richtingen zich ver van elkaar verwijderd, getuige een door mij gehoord pleidooi om in het vervolg afzonderlijke huwelijksbeambten op de voet der Aziatische huwelijkswetgeving aangesteld te zien voor aanhangers van de S.I.V. en de S.M.A.

Aan deze ontwikkeling en verwikkeling van het Surinaamse Moslimse leven nemen de Javanen maar nauwelijks deel; de verschillen in herkomst, ras en taal brengen ook hier mee, dat de geloofsverwantschap zeer weinig associatief werkt. Niettemin moet in dit verband vermeld worden, dat er ook een Javaanse Ahmadiyah-vereniging bestaat (sinds 1951) onder voorzitterschap van een Javaans Statenlid. Het feit, dat de orthodoxe Javanen Sjafi'ieten zijn en de orthodoxe Hindostanen Hanafieten – het briefhoofd der nieuwe S.M.A. vermeldt als ondertitel 'Ahle Sunnat wal Jamaat-Hanfi' – is hierbij niet van grote betekenis. En dat is het nog minder in de reformistische kring, waar men zich, ook in Suriname, los maakt van het eenmaal onwrikbare gezag van de vier gelijkelijk orthodox-geachte wetscholen en aan de Qurān alleen gezag wenst toe te kennen.

Er bestaat in Suriname blijkbaar weinig belangstelling voor de bedevaart naar Mekka, ook onder de welgestelde kooplieden en zelfstandigen. Slechts drie teruggekeerde pelgrims vermocht ik te ontdekken (wat niet wil zeggen dat er niet méér onder zijn, maar wel dat die bedevaart van Suriname uit zelden ondernomen wordt). Twee heren maakten de gehele reis heen en terug per vliegtuig.

IV

Dat de tegenstelling Reformist en Traditioneel (orthodox) niet een vraagstuk is, waarin alleen de stadse of verstedelijkende Moslims van Paramaribo meer of min verstrikt zijn, kan blijken, als men zich even verdiept in de verhoudingen in het district Nickerie, het westelijkste bestuurs-ressort van Suriname. De bijeenkomst met Islamietische voormannen, die, dank zij de vriendelijke hulp van de districts-commissaris van Nickerie in Hotel Doreen mocht worden georganiseerd, was in dit opzicht een

openbaring. Nickerie is ongetwijfeld een streek, waar het Hindostaanse bevolkingsdeel de overhand heeft verkregen. Ook Javanen vormen er een niet te verwaarlozen groep. Het Creoolse element is, naar het getal gezien, op de achtergrond geraakt onder de ruim 22.000 inwoners van het district.

Op de hier bedoelde bijeenkomst verschenen, behalve een groot aantal Islamietische Hindostani's, ook Javanen. De vraag naar de geschiedenis van het Moslimse verenigingswezen in het district, hier weer aan de orde gesteld, lokte een vrij verwarde discussie uit. Opnieuw bleek, dat hetgeen zich in het traditionele kamp sinds 1929 heeft afgespeeld, in het geheugen van de mensen een onduidelijk beeld heeft achtergelaten. Men scheen zich in meerderheid te kunnen verenigen met het standpunt, dat de eerste Islamietische vereniging in dit distrikt 'Anwar ul Islam' was. Niettemin lijkt het duidelijk, dat onder Nickeriaanse traditionele Islamieten 'Ahle Soenat wal Djamaät' de toon aangeeft.¹ 'Anwar ul Islam' blijkt haar voornaamste aanhang buiten de hoofdplaats ('de vesting' zegt men daar vaak) te hebben: men noemt haar vier moskeeën, één in de Corantijnpolder, één in de Sawmillkreekpolder, één in Paradise, één in Hamptoncourtpolder. Er blijken evenwel ook nog andere verenigingen te bestaan, of te hebben bestaan, zoals b.v. 'Sadar Nur i ahle Islam'.

Maar tegenover de Traditionelen staat 'Sadar Tartibul Islam', eveneens hier in de bijeenkomst vertegenwoordigd, in hoge mate reformistisch, en ook hier vrijwel vereenzelvigd met Ahmadijah. 'Sadar Tartibul Islam' heeft haar middelpunt en hoofdaanhang in Nieuw-Nickerie, de hoofdplaats. Van die zijde wordt de betekenis van Mirza Ghulam Ahmed uitdrukkelijk in het dispuut gebracht, en de strijdvragen blijken in het brandpunt van ieders belangstelling te staan.

Het dispuut wordt op levendige manier onderbroken, als een Javaans dorps hoofd opstaat en vrijwel geheel in het Nederlands een vurig betoog houdt, waarin hij zich verklaart tegen alle Moslimse verenigingen in Nickerie: zij bederven de gemeenschap der Islamieten. Hij, de spreker, is Islamiet, omdat hij zijn vader volgt, die weer van zijn vader kreeg alles wat een goed Islamiet nodig heeft. En dat zijn eenvoudige en zijns inziens vanzelfsprekende voorschriften en instellingen. Als voorbeeld noemt hij

¹ Hier wordt gemakshalve geen rekening gehouden met reeds vermelde toetreding (of niet-toetreding) tot de federatieve 'Surinaamse Moslim Associatie', die kort daarop tot stand kwam.

de besnijdenis. Uit het gehele betoog spreekt de overtuiging, dat de navolging van de profeet Mohammed op volkomen voldoende wijze wordt bereikt in het leven van een Javaan op zijn Islamietisch.

Doch deze Javaanse, sociaal-bepaalde zelfgenoegzaamheid brengt de Hindostaanse Moslims op deze bijeenkomst niet af van hun dispuut-der-verenigingen. Aan de pleitbezorger van 'Ahmadijah' wordt o.m. voorgehouden, dat datgene wat Mirza Ghulam Ahmed geleerd heeft over Jezus Christus bepaald onjuist is. Een ogenblik dreigen grote moeilijkheden, als de woordvoerder van 'Sadar Tartibul Islam' nader wil omschrijven, wie M. G. Ahmed eigenlijk was en de vice-voorzitter van 'Ahle Soenat wal Djamaät' Mirza G. Ahmed bij interruptie een 'oplichter' noemt. Doch het gezag van de (Islamietische) districts-secretaris redt de situatie: hij heeft 'oplichter' verstaan en constateert vrediglijk, dat het inderdaad algemeen bekend is, hoe M. G. Ahmed de Ahmadijah heeft opgericht. Men verenigt zich met de conclusie, dat M. G. Ahmed in elk geval een 'voorganger' in de Islam geweest is. Men is op vele punten onduidelijk gebleven, maar niettemin spreekt één der heren van 'Ahle Soenat wal Djamaät' als zijn overtuiging uit, dat eenmaal allen het over de gehele wereld ééns zullen worden.

Over de verschillende woordvoerders nog de opmerking, dat Hindi (dat voor mij vertaald moet worden) weinig gebruikt werd; men drukt zich in het algemeen en waarlijk niet slecht uit in het Nederlands; Javanen nemen wel eens hun toevlucht tot Javaans. (Eén der aanwezigen – een zeer eenvoudig man – drukte zich uit in zuiver Maleis, maar hij was dan ook geboortig van Martapoera, een Maleise stad.)

In het dagelijks leven van de Moslimse Surinamers treft de vermenging van wat wij gewend zijn 'Oost en West' te noemen. In de beschaafde kring van de Moslimse vooraanstaanden van Paramaribo viel een feest voor, n.l. de verjaardag van de secretaris van de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging', en men deed mij de eer aan, mij een uitnodiging voor dit feest te zenden.

Men is er zich van bewust, dat het vieren van verjaardagen niet bepaald een Moslims gebruik is – maar niets verzet zich er tegen het over te nemen. Hier, in het huis van de jarige, komen niet alleen zijn mannelijke bloedverwanten en geestverwanten en vrienden, maar zij brengen ook hun vrouwen en dochters mee. Terwijl de mannen een plaats vinden op de voorgalerij en in de windstille tuin – het is avond – verzamelen de vrouwen zich in de binnengalerij of de 'zaal'. De kleding der vrouwen is Westers; alleen dragen allen het kanten sluiertje over het haar (hetgeen in 't algemeen zeker niet slecht staat). Allen zitten op stoelen. De vrouw van de jubilaris heeft duidelijk de leiding bij alles; de regeling van de tafels en het serveren van de dranken, is bij haar en haar helpsters.

De tafels! Er is namelijk een soort open dis aangericht in een zijkamer, waar groepen mannelijke gasten worden uitgenodigd aan te zitten en onthaald worden op rijst, currie en kip. Telkens als een groep gespijzigd is, maakt ze plaats voor een volgende. Hoe en wanneer de dames aten, is door mij niet waargenomen.

Nadat de groep, waartoe ik zelf behoorde, teruggekeerd was naar de voorgalerij en tuin, nam een vooraanstaand gast het woord en hield een korte feestrede in het Urdū (voor mij in 't Nederlands samengevat). Aan het eind daarvan overhandigde hij de gastheer een geschenk in de vorm van een pakje.

De jarige, die zijn verdiensten voor het Moslimse leven in die toespraak breed zag uitgemeten, antwoordde in onberispelijk Nederlands; hij was het Urdū niet voldoende machtig, zo zei hij. Alles, wat hij als Islamietisch leider gedaan had, had hij verricht, omdat hij zich daartoe als Moslim verplicht gevoelde. Trouwens, hulpverlening aan anderen was de wezenstrek van de Islamietische godsdienst.

Vrijwel dadelijk daarop trad een drietal speelnoten de tuin binnen: de één met een groot Hohner-accordeon, de tweede met een kleine Europese viool, de derde met een Zuid-Amerikaans rinkel-instrument, genaamd maraca. Men speelde in deze combinatie 'lang zal hij leven in de gloria', waarbij jonge meisjes uit de 'zaal', onder leiding van de vrouw en de dochters van de jarige, meezongen. Tegelijk werd de jubilaris op Hindostaanse manier met een bloemenkrans (*mālā*) omhangen. Vervolgens werd, zonder zang, een Surinaams wijsje ingezet – een creoolse melodie, bekend als 'buritji no habi tere' (de ezel zonder staart).

Deze gang van het feest wordt hier vermeld vanwege de vele culturelementen van uiteenlopende herkomst, die men hier tezamen vond.

Onder de ontmoetingen op deze feestavond vallen te noteren die met een jonge intellektueel, die te Rabwa, het nieuwe Ahmadijah-centrum in Pakistan had gestudeerd. De imām van de moskee in de Keizerstraat was ook op het feest aanwezig. (Over de onderlinge verhouding tussen 'Rabwa' en 'Lahore' in de kring der S.I.V. is mij niet het juiste licht opgegaan).

V

Notaris Jacques Adam Drielsma verlijdt op 7 mei 1945 een akte, waarbij mevrouw Gaindia, bijgestaan door haar echtgenoot Bholai¹ – die optreedt zowel in privé als tot bijstand van zijn echtgenote –, voorts de heer Sahamad Bholai, partijen zijn 'ter ener zijde'. De partij 'ter anderzijde' is de Heer Rahmattoelah Abdoelbesar, die optreedt als secretaris van de Mohammedaanse Vereniging 'Kalifaat Anjuman' en als gemachtigde van de voorzitter en van de overige bestuursleden van genoemde vereniging. De partijen 'ter ener zijde' verkopen aan die 'ter anderzijde' een perceel land aan de Hendrikstraat, deel van de grond Mattonshoop voor de prijs van Sf. 50.—.² De partijen verklaren, dat

¹ De immigratienummers en letters, achter de namen der ouderen gebruikelijk, worden hier en in 't vervolg weggelaten.

² Nadere technische omschrijving van het perceel laat ik achterwege.

Bholai het land in eigendom verkreeg door overschrijving op 24 november 1903 ... van een afschrift der akte van koop en verkoop, de 19e nov. van dat jaar opgemaakt door de toenmalige districts-secretaris van het toenmalige district Beneden-Suriname en Beneden-Para. Genoemde heer Bholai heeft dit perceel land 'onder voorbehoud van levenslang recht van vruchtgebruik ten behoeve van hem en zijn echtgenote Gaindia' verkocht aan Sahamed Bholai in 1942 (waarvan de akte wordt aangehaald). Thans komt het dan in handen van een Moslimse vereniging. En hiermee is 'het' elektrische haas losgelaten in de renbaan der Paramaribo'se advocaten van ongeveer 15 jaar geleden. Want op dit perceel stond een moskee, die in de notariële akte met geen woord wordt genoemd of aangeduid. En over deze moskee ontstaat een langdurig proces.

Hoe veelomvattend de geschiedenis van het moskee-wezen in de oude cultuurlanden van de Islam ook moge zijn – het schijnt, op gezag der islamologen, verantwoord te zeggen, dat de algemene ontwikkelingsgang daarvan toch daarheen geleid heeft, dat moskeeën, althans vrijdag-moskeeën, om een goede Nederlandse term te bezigen, "goederen in de dode hand" zijn en behoren te zijn. Zaken buiten de handel. Het is bekend, dat de Moslimse theorie het begrip rechtspersoon niet kent, zodat de vraag naar het karakter van de echt-Moslimse stichting, de *wakf*, een twistpunt gebleven is. Een der theorieën op dit punt is altijd geweest, dat de stichter van een wakf eigenaar bleef, alleen de *uitoefening* van het eigendomsrecht ontvalt hem door de wilddaad der stichting. En wat speciaal de moskeeën aangaat: "Durch die Stiftung war die Moschee ein Objekt *sui generis* geworden und gewöhnlichen staatlichen oder privaten Zwecken entzogen".¹

De Surinaamse Islamiëten, laatkomers in een land, dat sinds eeuwen leeft onder westers recht,² hebben noch in de boven-aangeduide rechtszaak, noch in ander verband op de Moslimse theorie een beroep gedaan of kunnen of willen doen. Zij zijn in de gang hunner evolutie van de laatste halve eeuw ingegroeid in het stelsel, waaronder zij leven. Hun moskeeën intussen zijn in 't algemeen en *feitelijk* zaken in de handel, zoals zal blijken. Het

¹ *Handwörterbuch des Islam*, s.v. masjid (p. 444, 2e kolom; zie ook s.v. wakf, p. 788, 2e kolom); zie ook JUYNBOLL: *Handleiding tot de kennis van de Mohammedaansche Wet*, p. 274 v.v.

² Ik laat hier het betrekkelijk kleine en recente stuk 'apart' recht, bekend als de Aziatische huwelijkswetgeving, waaronder zij leven, buiten beschouwing.

proces, dat over de moskee aan de Prins Hendrikstraat – buiten het centrum der stad gelegen – is gevoerd, is een goede toelichting op het zo juist beweerde.

De vereniging 'Kalifaat Anjuman' wendde zich in 1946 tot de kantonrechter. Zij stelde, dat zij de eigenares was van het perceel aan de Hendrikstraat in het district Suriname, waarover notaris Drielsma's akte handelt, en wel blijkens overschrijving in de openbare registers ten hypotheekkantore te Paramaribo. Op dit perceel, zo deelde zij mee, staat al ongeveer 40 jaren een moskee, waarvan zij de eigenares is. Zij vertelt verder de geschiedenis van het perceel. Op 16 mei 1945, nog geen veertien dagen nadat zij eigenares was geworden, hebben zes met name genoemde personen, en heeft de (rechtspersoonlijkheid bezittende) 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging', allen door haar gedaagd, de moskee, zonder enig recht of enige titel, tegen haar uitdrukkelijke wil, afgebroken en vervoerd naar een aangrenzend perceel, aan een ander toebehorend.

Het feit, dat de S.I.V. van het begin af in dit proces werd gedaagd, toont aan, dat in deze merkwaardige geschiedenis de tegenstelling tussen Reformisten en Traditionelen het belangrijke element is.

Van de kant der S.I.V. werd in eerste aanleg betoogd, dat naar Islamietische begrippen de Moslimse ingezetenen van een bepaalde plaats een gemeente, *djamaät*, vormen. Naar Islamietisch geloof is de 'gebedsuitoefening' niet aan een bepaalde plaats gebonden, en een moskee daartoe niet noodzakelijk – alleen, wat de vrijdagssamenkomsten aangaat, is het anders. En daarom is de bouw van een moskee gemeentebelang en gemeentezorg. De *djamaät* neemt dan ook de bouw van zo'n moskee ter hand door gemeenschappelijke bijdragen van haar leden. Naar Islamietische begrippen (zo zeggen de gedaagden) is de *djamaät* uitsluitend *eigenaresse* van de aldus gebouwde moskee, en elk lid daarvan heeft een gelijk recht op gebruik daarvan, ongeacht zijn persoonlijke bijdrage. De gemeente kiest uit haar midden een bestuur, "belast met het onderhoud der moskee en de algemene leiding der *djamaät*", en een imām.

Het was verder gebruikelijk, zo betoogden gedaagden, dat één van de leden van de *djamaät* bij wijze van bijdrage voor de bouw van zo'n gemeentelijke moskee een stuk land in *eeuwigdurend gebruik* aan de *djamaät* afstaat. Het is volgens hen met Islamietische begrippen onverenigbaar, dat een *enkeling* eigenaar is van een gemeentelijke moskee. Overal in Suriname is het zo (aldus

dit betoog), dat bij een moskee de gemeente behoort, die haar bouw ter hand neemt en haar onderhoudt. Ongeveer 60 tot 40 jaar geleden zijn in Suriname op deze wijze practisch alle moskeeën tot stand gekomen. De Moslims konden toen nog niet weten of voorzien, dat een zó gebouwde moskee naar 's lands wetten wordt geacht eigendom te zijn van diegene, die de *grond* in eigendom heeft. Want de djamaät hadden (en hebben) geen rechtspersoonlijkheid. De eerste rechtspersoonlijkheid bezittende Moslimse vereniging werd pas in 1930 opgericht.

In hun betoog komen gedaagden tot een merkwaardige constructie. De aan de djamaät van Mattonshoop geschonken, althans in eeuwigdurend gebruik afgestane grond, is omrasterd en afgebakend; door de gemeente is er een put aangelegd; 40 jaar lang heeft de *gemeente* er voorgangers benoemd; de *gemeente* meent eigenares der moskee te zijn. En men beroept zich, zo constateert de rechter, 'op dertigjarige bezitsverjaring', zodat ten behoeve van de *gemeente* "een zakelijk recht van moskee zou zijn gevestigd, welk recht zij nader hebben omschreven als een specie van het zakelijk recht van opstal, en op verjaring van welk recht zij eveneens zich hebben beroepen".

Het is niet mijn bedoeling op deze kant van het betoog in te gaan, in 't bijzonder niet op de vinding: 'een zakelijk recht van moskee'.

Eigenlijk heeft de vereniging 'Kalifaat Anjuman' het proces verloren – tenslotte is dit een proces tussen de twee Moslimse *verenigingen*, en de zes particulieren, mede gedaagd, verdwijnen op de achtergrond. 'Kalifaat Anjuman' kon voor de rechter in hoogste instantie niet bewijzen, wat deze haar bij interlocutoir vonnis oplegde te doen. Dat was, aan te tonen "dat het de bedoeling van de partijen bij . . . de akte van 7 mei 1945 is geweest, de bij het verzoekschrift omschreven moskee, zich toen nog bevindende op het bij dit verzoekschrift omschreven land, te verkopen, respectievelijk te kopen".

Zo is na drie jaren procederen, die eigenaardigheid van de voor notaris Drielsma verleden akte – het verzwijgen van de aanwezigheid van de moskee op het verkochte perceel – haar toch noodlottig geworden. Want in zijn eindvonnis heeft het Hof (5 aug. 1949) aan 'Kalifaat Anjuman' haar eis in eerste instantie ontzegd, omdat zij er *niet* in geslaagd is, aan de haar gegeven bewijsopdracht te voldoen.

Die opdracht omvatte ook, dat zij bewijzen zou, hoe de tegenpartij "de afbraak en de verplaatsing van deze moskee had ver-

richt'', en dat die afbraak en verplaatsing was ondernomen en voortgezet na de overschrijving van de akte van 7 mei 1945 in de openbare registers. Wat van dit laatste bewijs nog terecht is gekomen weet ik niet. Want, van een ander oogpunt uit bekeken, heeft 'Kalifaat Anjuman' de zaak gewonnen. De moskee, die staat op of nabij de plek, waarover het proces ging, is nog heden de hare. En de andere partij heeft elders een huis van prosteratie gebouwd.

Een conflict tussen de twee verenigingen, tussen de beide geloofsrichtingen in de Islam. In de kring der Moslimse geloofsgenoten van Mattonshoop hadden velen – althans volgens de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging' – al in de eerste jaren veertig zich aangesloten bij de S.I.V.

VI

Indien men de wederzijdse invloed, die de beide bewegingen, traditioneel en reformistisch, in de Surinaamse kringen hebben, zou willen peilen, kan men misschien – zoals ik getracht heb – dat doen, door na te gaan, hoeveel en welke moskeeën de 'Surinaamsche Islamietische Vereeniging' en 'Surinaamse Moslim Associatie' onder eigen beheer en op eigen naam hebben staan. Hierover het volgende.

In het oostelijk district, Marowijne, zijn slechts drie moskeeën te vinden, die alle in Javaanse handen zijn, en gebouwd zijn op huurpercelen, welke percelen door een particulier van het Land zijn gehuurd. Volgens inlichtingen van de districts-commissaris, wordt van deze percelen, omdat ze "voor godsdienstige doeleinden worden gebruikt", geen huur- of huurwaardebelasting geheven. Van invloed der Moslimse organisaties blijkt hier niets. De Javaanse Moslims van de dorpsgemeente Wonoredjo, waar deze drie moskeeën te vinden zijn, zijn naar eigen twistpunten verdeeld: één van deze gebedshuizen heeft de kibla naar het oosten gericht, de beide andere naar het westen, zoals men dat op Java doet.

In het Commewijne-district is de Javaanse groep naar verhouding groot. Onder de twintig moskeeën en moskeetjes, die in Javaanse handen zijn, zijn er slechts drie met gebedsrichting naar het oosten. Zes moskeeën zijn in gebruik bij Hindostaanse Moslims. Geen van al de percelen met de moskeeën als opstallen staan ingeschreven als eigendoms- of erfpachts- of zelfs huurpercelen op naam van enige Moslimse organisatie. Men kan dus

zeggen, dat de Moslimse bevolking van dit district – in hoofdzaak kleine landbouwers en plantagearbeiders – nauwelijks door de tegenstelling tussen de twee richtingen, voorzover die in de hier genoemde organisaties belichaamd is, wordt beroerd.

In het district Coronie is de enige moskee gebouwd op het huurperceel van een particulier, die zelf de imām der plaatselijke Moslimse gemeenschap is. Niet belangrijk is de invloed der organisaties in het district Saramacca, waar de S.I.V. althans één eigendomsperceel met moskee op haar naam heeft staan in het Hindostaanse dorp Calcutta. De vijf overige moskeeën zijn in Javaanse handen: Peperhol, Sidoredjo, Sidodadi, Rewel, Rachels-*hoop*. Zij zijn merendeels gebouwd op huurpercelen, door het Land aan particulieren verhuurd; in één geval is het 'vrij domeinland', in een ander geval grond van de dorpsgemeente Sidodadi.

Anders is het, buiten de stad Paramaribo, in het district Suriname, waar de S.I.V. drie eigendomspercelen op haar naam heeft staan met daarop gebouwde moskeeën (Pad van Wanica, Livornosteege, Welgedacht), en waar zij ook nog vier andere moskeeën onder haar beheer heeft, één op een van het Land ingehuurd perceel, één op het erfpachtsperceel van een particulier (Livorno); twee eveneens op particuliere grond op de voet van een (mij) minder duidelijke overeenkomst.

In het district Nickerie, waar de Hindostaanse en Javaanse groepen overwegen, bezit de aan de S.I.V. sterk verwante 'Sadar Tartibul Islam' vijf moskeeën met grond in eigendom; één perceel aan de rand van het stadje Nieuw-Nickerie, waarop, onder haar auspiciën, een flinke stenen moskee gebouwd wordt, is in erfpacht aangevraagd; twee staan op de door de vereniging van het Land ingehuurde percelen. De tegenhanger van 'Sadar Tartibul Islam', de traditioneel-gezinde Nickeriaanse vereniging 'Ahle Sunnat wal Djamaät' (thans toegetreden tot de S.M.A.) heeft op haar naam vijf eigendomspercelen staan, waarop moskeeën zijn gebouwd – één is gebouwd op een huurperceel in de polder, die Paradise genoemd wordt.

Deze dorre opsomming doet zien, dat, waar en in zoverre het Moslimse bevolkingsdeel onder de Surinamers zich organiseert, het streven bestaat, de moskeeën op de voet van het burgerlijke recht in handen te brengen van de rechtspersoonlijkheid bezittende verenigingen. Men zou hebben kunnen verwachten, gegeven de bekende regels van het Waḳf-instituut der Islamietische plichtenleer, dat de opkomende Moslimse organisaties voor deze

bedehuizen aan de vorm van stichtingen in de zin van het Westerse recht de voorkeur zouden geven. Immers, het begrip stichting sluit aan bij het Wakf-instituut en is er niet wezenlijk van te onderscheiden. Ongetwijfeld is er evenwel de merkwaardige ontwikkelingsgang in Suriname, dat het Moslimse godsdienstige leven zich langzamerhand institutionaliseert in vormen, die ons Christelijk en Joods kerkgenootschap steeds meer benaderen – een 'acculturatie', die m.i. de aandacht waard is.

Intussen is het een sociaal feit van belang, dat de tegenstelling tussen Traditionelen en Reformisten zich zodanig heeft toegepitst, dat allerwege in het land beide hoofdrichtingen hun eigen moskeeën hebben. In het district Suriname is als laatste geval bekend, dat van de splitsing der Moslims op de vestigingsplaats De Twee Kinderen, waar thans 'Ahle Sunnat wal Djamaät' op perceel 13 haar moskee heeft. Soms zijn het plaatselijke verenigingen, die een moskee hebben, zoals de 'Meerzorg Islamietische Vereniging' en de 'Mohammedaanse Vereniging Dijkveld'.

Om terug te komen op het moskee-proces: Volgens de pleiter van de S.I.V. was het conflict ontstaan, doordat leden en bestuursleden van de djamaät Mattonshoop (die dus voorgesteld wordt als te zijn georganiseerd op de manier van een protestantse plaatselijke gemeente of kerk) als leden zijn toegetreden tot de S.I.V. Zij wilden gezamenlijk de afdeling Mattonshoop van deze organisatie worden. Die afdeling noemden zij eerst om mij onbekende reden 'Shane Islam'. In december 1943 zou de afdeling Mattonshoop zich geconstitueerd hebben. Ingevolge een nieuw afdelingsreglement zouden (zo stelde deze partij) bezittingen van de niet-rechtspersoonlijkheid bezittende afdeling in eigendom overgaan op de S.I.V. – en "met algemene stemmen werd besloten het perceel met de daarop staande moskee ten name van de Surinaamsche Islamietische Vereeniging te doen overschrijven ..."

Hier ligt natuurlijk het grote manco in het betoog. De onmogelijkheid van de stelling, als zou deze groep-zonder-rechtspersoonlijkheid perceel en opstal bezitten, waarover de groep met algemene stemmen zou kunnen beschikken, is overduidelijk. Niettemin, de S.I.V. zou haar doel hebben bereikt, als de heer Sahamad Bholai had willen meewerken ... Maar deze hield het op 'Kalifaat Anjuman', en notaris Drielsma's akte werd gepasseerd.

De godsdienst van de Islam – zo hield de S.I.V. in dit proces aan de zustervereniging voor – verbiedt het kopen en verkopen

van een moskee en het is niet aannemelijk, dat eiseresse (= K.A.) die blijkens haar benaming 'Handhaaf de werken van Mohammed' een strenge naleving van de geboden en verboden van de Islam nastreeft, de moskee¹ mede zou hebben gekocht, vermits zij in dat geval in lijnrechte strijd met de door haar gepropageerde beginselen zou handelen . . . (Immers, zoals gezegd, de moskee wordt in de koopakte in kwestie met geen woord vermeld).

De andere partij merkt hiertegenover op, dat het niet overeenkomstig Islamietische begrippen is, dat de *gemeente* (djamaät) uitsluitend eigenaresse is van een moskee, gebouwd door bijdragen van verschillende personen, ook buiten de gemeente. Het kwam wel meer voor – zo stelde zij – in Suriname, dat moskeeën aan een particulier persoon toebehoorden . . . Want zo zou de Surinaamse Islamietische Vereeniging zelf bij akte verleden voor de te Paramaribo residentie notaris A. Th. de Miranda van 28 september 1944 haar moskee aan de Keizerstraat hebben gekocht voor f 6000 en bij akte verleden voor dezelfde notaris de moskee aan de Grote Combéweg voor f 9500 (en zij noemt de namen van de verkopers), waaruit blijkt, dat enkelingen moskeeën kunnen bezitten en deze ook kunnen verkopen!

Op deze frontaanval op haar stellingen heeft de andere partij onverstoort geantwoord: "dat de verkoop van moskeeën onder de Moslims verboden is, vermits deze *geestelijke* goederen aan de gemeente en niet aan een enkel persoon toebehoren". En wat die akte, verleden door notaris De Miranda aangaat, "het [betreft] het *perceel* aan de Grote Combéweg en de daaropstaande gebouwen, en niet de daaropstaande moskee, welke door de grondeigenaren als toebehorende aan de aldaar gevestigde gemeente [thans door de S.I.V. als afdeling onder de naam 'Namaaz League' geïncorporeerd] niet werd mede verkocht of kon worden medeverkocht". Zo ook (verklaart de S.I.V.), het perceel aan de Keizerstraat waarop de moskee van de gemeente Paramaribo staat, welk perceel wegens de financiële moeilijkheden der Vereeniging, door de heer N. was gekocht, en later, toen de Vereeniging daartoe weer bij machte was, aan deze weer verkocht.

Wat hiervan zij, hieruit blijkt, dat een notariële tekst met omisies als die van Drielsma niet uniek is. Misschien ligt dit nog aan zekere Islamietische aarzeling om zich geheel in de zaken der Moslimse gemeente aan westers recht te 'accultureren'; stellig

¹ Het perceel is voor slechts f 50 verkocht; de moskee was f 900 waard, voegt men er aan toe.

voelt men de overgang van een Moslims bedehuis door middel van koop en verkoop als feitelijk in strijd met de Moslimse godsdienstige wet of gevestigd gebruik.

Overigens zijn, vooral aan de zijde van de S.I.V. in dit proces sterke stellingen geponeerd en heeft men zich zelfs beroepen op Nederlandse jurisprudentie in kerkelijke conflicten; men heeft aan die zijde gesproken van de "Islamietische kerkordening". "De gemeente Mattonshoop" is dus een afdeling van de S.I.V., "door de moedervereniging geschapen en geformuleerd uit een oogpunt van kerkordening". De 'Kalifaat Anjuman' heeft – zo betoogt de S.I.V. – niettegenstaande zij zich in geen enkel opzicht verenigt met hetgeen door gedaagden t.a.v. de gemeentelijke organisatie en moskeebouw is aangevoerd, de Islamietische kerkordening in djamaäts of gemeenten expressis verbis erkend.

Het is evenwel niet de bedoeling van dit opstel, verder in te gaan op de juridische merkwaardigheden van dit conflict over een moskee, en dan (noodzakelijk) tot rechtsgeleerde uiteenzettingen over te gaan.¹

Bij dit rechtsgeding werd uitvoerig stilgestaan, omdat het een duidelijke en (naar ik hoop) belangwekkende toelichting is op twee sociale feiten:

- a) de *definitieve* scheiding der Surinaamse Moslims, althans van die van Voorindische afstamming, in twee elkaar bestrijdende hoofdrichtingen;
- b) de verwestering, de aanpassing aan westers recht en westerse organisatievormen, zelfs aan protestantse kerkrechtelijke vormen; kortom, de organisatorische acculturatie, die zich aan beide kanten – bij de één meer, bij de ander minder – voltrekt. Dit laatste verschijnsel komt indirect de eenheid der Surinamers ten goede; althans in (wat men zou kunnen noemen) rechtssociologische zin.

SUMMARY

ISLAM IN SURINAM – AN ORIENTATION

In 1960 the author, who is Professor of Sociology at the State University of Utrecht, spent several months in Surinam, partly for the purpose of

¹ De hoofdlijnen van het proces zijn, in de gebruikelijke vorm gepubliceerd in *Surinaamse Jurisprudentie*, 1950, no. 12, p. 49–57. Er zijn geen juridische kanttekeningen bij gemaakt; dat is in deze publikatie niet gebruikelijk.

studying questions in the fields of acculturation and the sociology of law.

Since some young scholars were already occupied in making studies of the Creole and Hindu population groups, the author devoted his attention chiefly to the followers of Islam, who can be divided into two sections: those of 'British Indian' and those of Javanese origin.

In this treatise the writer endeavours to give a general impression of the position of the Islamitic Surinamese in the country, and of the questions exercising their community. The emphasis has fallen on the circles of Hindu origin, because strong evolution and great spiritual activity can be observed in them. As regards spiritual activity, most attention is paid to the dissension in their Moslem community. The present survey gives many details concerning the dividing line between reformists and traditionalists, which, in the writer's opinion, is final and permanent. The cause of the cleavage must be sought first and foremost in the influence exerted and still being exerted by the land of their forefathers. The activities of the Ahmadiya in Surinamese society are especially remarkable. On the other hand, the increasing westernization of these Surinam Islamites in a social and economic sense also has repercussions on their religious life, and in particular on the form of organization of the Islamitic religious community, which, it seems to the writer, is tending towards that of a Protestant denomination and adaptation to current Surinamese civil law.

The antagonism between Moslem reformists and traditionalists, as transferred from the country of origin of the people concerned, is illustrated by a detailed account of a sensational lawsuit between two Moslem organizations regarding the sale of the mosque of Mattonshoop, near Paramaribo. The case also demonstrates the westernization process, and the acculturation in views concerning law, which the Surinam Moslems are undergoing.